

Sygn. akt V CSK 145/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)
SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)
SSN Marta Romańska

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie ze skargi L.D.

o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem

Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 25 kwietnia 2012 r.,

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia [...] w [...]

przeciwko L.D.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 7 grudnia 2017 r.,

skargi kasacyjnej skarżącego L.D.

od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 22 grudnia 2016 r.,

1) zmienia zaskarżony wyrok w pkt 3 w ten sposób, że nakazuje stronie powodowej zwrot na rzecz pozwanego także części nadpłaconych kosztów postępowania w ogólnej wysokości 26.188,26 (dwadzieścia sześć tysięcy sto osiemdziesiąt osiem 26/100) złotych,

2) oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie,

3) zasądza od pozwanego na rzecz strony powodowej kwotę 3500, - (trzy tysiące pięćset) złotych z tytułu zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 2 listopada 2011 r. Sąd Okręgowy w [...] zasądził od pozwanego L.D. na rzecz powoda Stowarzyszenia [...] (S.) kwotę 407 124,18 złotych z ustawowymi odsetkami, jako odszkodowanie w wysokości trzykrotnego stosowanego wynagrodzenia za okres od 1 stycznia 2006 r. do 31 marca 2011 r. z tytułu naruszenia przez pozwanego autorskich praw majątkowych do utworów audiowizualnych reprezentowanych przez S. na polu emitowania. Podstawą rozstrzygnięcia był art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b *in fine* ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jedn. tekst Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm., obecnie Dz. U. z 2017 r., poz. 880, dalej jako pr. aut.). Wyrokiem Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 25 kwietnia 2012 r., z powołaniem się na ten sam przepis prawa autorskiego jako podstawę materialnoprawną rozstrzygnięcia, oddalona została apelacja pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego. Postanowieniem z dnia 19 czerwca 2013 r. w sprawie V CSK 420/12 Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej pozwanego do rozpoznania.

Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie o sygn. akt SK 32/14 uznał za niezgodny z Konstytucją RP powołany art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b *in fine* pr. aut., w zakresie w jakim nakłada obowiązek zapłaty trzykrotności stosownego wynagrodzenia na rzecz podmiotu uprawnionego z tytułu majątkowych praw autorskich. Z powołaniem się na ten wyrok pozwany L. D. wniósł skargę o wznowienie postępowania w sprawie zakończonej wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 25 kwietnia 2012 r. oraz wniósł o zmianę tego wyroku w ten sposób, że oddalone zostanie powództwo z zasądzeniem kosztów postępowania apelacyjnego, rozliczone koszty procesu między stronami, nakazany obowiązek zwrotu części dobrowolnie uiszczonych należności; w związku z tym wniósł także o przeprowadzenie wnioskowanych dowodów, a także zwrot kwoty 556 374,13

złoty, wyegzekwowanej a nieprzekazanej powodowi przez komornika sądowego, wraz z przeprowadzeniem wskazanego postępowania dowodowego.

W odpowiedzi na skargę powód cofnął powództwo ze zrzeczeniem się roszczenia w zakresie kwoty 171 277,29 złotych oraz odpowiadających temu odsetek, wnosząc w miejsce kwoty 407 124,19 złotych o zasądzenie kwoty 235 846,89 złotych wraz z odpowiednimi odsetkami oraz podtrzymał pozostałe żądania pozwu. Powód wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zakresie oddalającym apelację pozwanego, tj. w odniesieniu do zasądzenia kwoty przewyższającej dochodzoną obecnie kwotę i w tym zakresie zmienienie wyroku Sądu Okręgowego przez zasądzenie tej kwoty wraz z odsetkami szczegółowo określonymi; umorzenie postępowania w zakresie odpowiadającym cofnięciu powództwa wraz z odsetkami; oddalenie skargi o wznowienie postępowania w pozostałym zakresie, w tym w odniesieniu do żądania restytucyjnego, a także zasądzenie kosztów postępowania.

Po wznowieniu postępowania zakończonym wskazanym wcześniej prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 25 kwietnia 2012 r., zmieniającym wyrok Sądu Okręgowego w [...] z dnia 2 listopada 2011 r., Sąd Apelacyjny [...] wyrokiem z dnia 22 grudnia 2016 r. zmienił wyrok tego Sądu z dnia 25 kwietnia 2012 r. w ten sposób, że uchylił wyrok Sądu Okręgowego w [...] z dnia 2 listopada 2011 r. (pkt 2) w zakresie kwoty 171 277,29 złotych oraz w zakresie odsetek szczegółowo obliczonych i w tym zakresie umorzył postępowanie; obniżył zasądzoną tym wyrokiem kwotę zasądzonych od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu do kwoty 26 723,74 złotych (pkt 1.1.) oraz do kwoty 907,20 złotych (pkt 3); nakazał powodowi zwrot na rzecz pozwanego świadczenia zasądzonych powołanymi wyrokami i spełnionego przez pozwanego w kwocie 171 277,29 złotych wraz z odsetkami; oddalił dalej idącą skargę i zasądził od powoda na rzecz pozwanego koszty postępowania wywołanego skargą.

Rozstrzygnięcie zapadło na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b prawa autorskiego, którego utrata mocy ze względu na powołany wyrok Trybunału Konstytucyjnego dotyczyła - zdaniem Sądu - tylko zakresu naprawienia szkody przez zasądzenie trzykrotności stosownego wynagrodzenia, ale nie spowodowała

utrąty mocy tego przepisu w pozostałym zakresie, a zatem w tej części, w jakiej przewiduje on obowiązek zapłaty sumy pieniężnej odpowiadającej dwukrotności stosownego wynagrodzenia. Sąd uznał taką wykładnię za zgodną z istotą ryczałtowego odszkodowania za naruszenie praw autorskich oraz konieczność uwzględnienia kosztów wyegzekwowania tego odszkodowania. Uznał także zgodność takiego ryczałtowego odszkodowania z postanowieniami Dyrektywy nr 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej. Sąd uznał również za odpowiadające prawu orzeczenie w sprawie roszczenia restytucyjnego, mające podstawę w art. 415 k.p.c.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie w zaskarżonym wyroku, w części dotyczącej pkt 2, 3, 4 i 5, przepisów prawa materialnego, tj. art. 410 § 2 k.c. przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, przez przyjęcie, że nie stanowią nienależnego świadczenia zapłacone dobrowolnie przez pozwanego, w ramach zasądzenia świadczenia restytucyjnego koszty postępowania przed Sądem Okręgowym zawyżone o 22 219,26 złotych oraz przed Sądem Apelacyjnym, zawyżone o 3 969 złotych; art. 415 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i podobnie jak wyżej zasądzenie w ramach roszczenia restytucyjnego wskazanych kosztów zapłaconych dobrowolnie przez pozwanego; art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b prawa autorskiego, w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2015 r. przez dopuszczenie orzekania odszkodowania stanowiącego dwukrotność stosownego wynagrodzenia, co narusza także art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji RP, a więc rozstrzygnięcie sprawy na podstawie niekonstytucyjnego przepisu prawnego; art. 5 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, jak to zostało stwierdzone „w wyniku jego niezastosowania”; art. 362 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie, podobnie jak poprzednio „w wyniku jego niezastosowania” w stanie faktycznym sprawy. Naruszenie przepisów postępowania dotyczy art. 108 § 1 w związku z art. 406 k.p.c. oraz art. 415 k.p.c. przez nadpłacenie kosztów postępowania; art. 3 oraz art. 233 § 1 w związku z art. 406 k.p.c. przez naruszenie zasady kontrydiktoryjności postępowania cywilnego i rozpoznania istoty sprawy tylko w części. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części

i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, a także zwrócenie się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym odnośnie do zgodności z Konstytucją RP art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b prawa autorskiego w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2015 r.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpatrywanie skargi należy zacząć od stwierdzenia, że wznowienie postępowania w rozpoznawanej sprawie nastąpiło ze względu na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r., sygn. akt SK 32/14, dotyczący niezgodności art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut. ze wskazanymi przepisami Konstytucji RP. Nastąpiło to w zakresie, w jakim uprawniony, którego prawa majątkowe zostały naruszone może żądać od sprawcy naruszenia naprawienia wyrządzonej szkody, poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej - w przypadku gdy naruszenie jest zawinione - trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne z tytułu udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu. Tylko w zakresie wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem sądowym sprawa podlega ponownemu rozpoznaniu, nie jest natomiast sprawą rozstrzyganą od początku, tak jak można wnosić z części zarzutów i wniosków skargi kasacyjnej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2007 r., III CSK 56/07, nie publ. i z dnia 19 stycznia 2012 r., I PK 82/11, OSNP 2012, nr 23-24, poz. 288 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2009 r., II CSK 501/08, nie publ. i z dnia 7 maja 2009 r., III UK 20/09, OSNP 2011, nr 1-2, poz. 25). Kontroli kasacyjnej nie obejmą zatem zarzuty dotyczące stanu faktycznego i oceny dowodów oraz kosztów postępowania, których szczegółowe rozliczenie w związku z treścią zaskarżonego wyroku zostało uzasadnione w końcowych motywach tego wyroku.

Problem, który wymaga rozważenia w rozpoznawanej sprawie odnosi się do obecnej możliwości zasądzenia od pozwanego, który naruszył prawa majątkowe strony powodowej dwukrotności sumy pieniężnej odpowiadającej stosownemu wynagrodzeniu, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne, tytułem udzielenia

przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu. Innymi słowy, czy w tym zakresie można w związku z treścią wskazanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego zastosować art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut. i jakie są przesłanki zastosowania tego przepisu.

Zanim jeszcze o zgodności powołanego przepisu z Konstytucją RP wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny rozważano w judykaturze i doktrynie, czy zasadna jest tak surowa odpowiedzialność naruszającego cudze prawa autorskie, która jest niezależna od jego winy, świadomości naruszenia oraz dobrej wiary w razie korzystania z utworu, zwłaszcza że równolegle jest dopuszczone dochodzenie odszkodowania na zasadach ogólnych. Wątpliwości dotyczyły także umożliwienia dochodzenia podwójnego stosownego wynagrodzenia tylko w razie wykazania bezprawności, rozumianej jako wkroczenie bez zezwolenia uprawnionego w prawa autorskie. Ze względu na te wątpliwości, przed rozstrzygnięciem podobnej sprawy, jak rozpoznawana i jeszcze przed wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, postanowieniem z dnia 15 maja 2015 r., sygn. akt V CSK 41/14 Sąd Najwyższy zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE), na podstawie art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej o wydanie orzeczenia prejudycjalnego, dotyczącego odpowiedzi na pytanie prawne, co do zgodności unormowania wskazanej kwestii w polskim prawie autorskim z art. 13 dyrektywy nr 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania prawa własności intelektualnej. W wyroku z dnia 25 stycznia 2017 r. w sprawie C-367/15 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że art. 13 wymienionej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu, zgodnie z którym uprawniony, którego prawo własności intelektualnej zostało naruszone, może żądać od osoby, która to prawo naruszyła albo odszkodowania za poniesioną szkodę, przy uwzględnieniu wszystkich właściwych aspektów danej sprawy, albo, bez wykazywania przez tego uprawnionego rzeczywistej szkody, domagać się zapłaty sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia zgody na korzystanie z danego utworu.

Ze stanowiska zajętego przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wprost wynika, że po pierwsze, postanowienia dyrektywy 2004/48/WE nie sprzeciwiają się krajowemu uregulowaniu odszkodowania za nielegalne wykorzystywanie cudzych majątkowych praw autorskich oraz, że art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b polskiego pr. aut. odpowiada postanowieniom dyrektywy. Jednocześnie, wbrew twierdzeniom skarżącego, wyrok Trybunału Konstytucyjnego za niezgodny z Konstytucją uważa tylko trzykrotne stosowne wynagrodzenie należne poszkodowanemu autorowi, uznając, że mając stanowić ryczałtowe odszkodowanie, nazwane przez przepis pr. aut. stosownym wynagrodzeniem jest zbyt wysokie i niesie w sobie, poza funkcją naprawienia szkody, swoistą karę, a więc spełnia nieprzewidzianą zasadami, rządzącymi prawem odszkodowawczym funkcję represyjną. Zwrócił już na to uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wystąpienia do TSUE z pytaniem prejudycjalnym w sprawie V CSK 41/14.

Zastrzeżenia te podzielił Trybunał Konstytucyjny, stwierdzając w konkluzjach uzasadnienia wyroku w sprawie SK 32/14, że ze względu na cechy charakterystyczne autorskich praw majątkowych jest uzasadnione wprowadzenie przez ustawodawcę roszczeń związanych z naruszeniem tych praw, które byłyby oparte na opłatach ryczałtowych i nie wymagałyby dokładnego ustalania wysokości rzeczywistej szkody, co więcej, także wtedy, gdy wysokość roszczeń przewyższałaby wysokość poniesionej szkody. Niedopuszczalna jest dopiero sytuacja, gdy wysokość takich roszczeń całkowicie odrywałaby się od wielkości takiej szkody i stanowiłaby jej wielokrotność. Byłaby to nieproporcjonalna ingerencja w sferę praw majątkowych wyrządzającego szkodę, a winna zostać zachowana równowaga w pozycji prawnej uprawnionego do ochrony autorskich praw majątkowych i sprawcy ich naruszenia.

Przedstawione poglądy Trybunału Konstytucyjnego nie prowadzą do wniosku, który wielokrotnie pojawia się w bardzo długim wywodzie pełnomocnika pozwanego w skardze kasacyjnej, według którego Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją obu odszkodowań ryczałtowo określonych w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut., sprowadzając wysokość odszkodowania do reguł ogólnych wynikających z art. 361 k.c. Treść sentencji wyroku w powołanej sprawie SK 32/14 i jego uzasadnienie temu przeczą, gdyż taki punkt widzenia oznaczałby,

że aprobowana przez Trybunał Konstytucyjny ryczałtowa postać odszkodowania, jako stosowne wynagrodzenie straciłaby logiczny sens. Wówczas do dochodzenia odszkodowania przez uprawnionego autora, którego prawa majątkowe zostały naruszone niepotrzebne byłoby tworzenie szczególnego przepisu na ten temat w pr. aut., a w razie niemożności ustalenia w toku procesu wysokości poniesionej szkody, wysokość odszkodowania mogłaby być określona na podstawie art. 322 k.p.c.

Trafnie zwraca uwagę strona powodowa w odpowiedzi na skargę, że pójście po myśli skarżącego, to znaczy, że możliwość dochodzenia ryczałtowego odszkodowania na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b. pr. aut. jest ograniczona do wartości jednokrotnego odpowiedniego wynagrodzenia (np. opłaty licencyjnej), oznaczałoby nie tylko brak uzyskania przez poszkodowanego pełnej rekompensaty szkody, ale stawiałoby w lepszej sytuacji prawnej sprawców naruszeń cudzych praw autorskich w stosunku do tych osób, które korzystają legalnie z twórczości autorskiej innych. W okolicznościach niniejszej sprawy oznaczałoby to, że przez wiele lat można by korzystać bezprawnie z cudzych praw autorskich, przy czym osoby nieuczciwe mogłyby liczyć, że to się w ogóle uda i nie poniosą żadnych konsekwencji, a jeśli już tak się nie stanie, to sankcją jest obowiązek zapłaty wyłącznie takiej należności, jaka wynikałaby dla sprawcy szkody z pierwotnej opłaty, i ewentualnie kosztów postępowania. Jak słusznie podnosi się, takie rozstrzygnięcie o istocie opłaty ryczałtowej oznaczałoby wobec korzystających z cudzych praw autorskich nieopłacalność zawierania przez nich umów licencyjnych. Biorąc nadto pod uwagę trudności dowodowe, jakie towarzyszą zawsze sprawom o ochronę praw autorskich, oczywisty staje się powrót do sytuacji, która poprzedzała obecne przepisy, czyniąc iluzoryczną ochronę majątkowych praw autorskich, oczywiście sprzecznie z powołaną dyrektywą europejską 2004/48/WE.

Z kolei, ze względu na składniki szkody uprawnionego z tytułu praw autorskich, którą w wypadku braku zawarcia umowy licencyjnej jest nie tylko wysokość tej opłaty, ale także koszty wykrycia sprawcy i dalsze koszty związane z prowadzonym postępowaniem, szkoda ta w oczywisty sposób przewyższa samą opłatę licencyjną. Danie możliwości ryczałtowego określenia wynagrodzenia upraszcza dochodzenie naprawienia szkody, spełnia także funkcje prewencyjne

odpowiedzialności odszkodowawczej i chroni uprawnionego we właściwym zakresie. Dwukrotność stosownego wynagrodzenia odpowiada w tej sytuacji poczuciu sprawiedliwości, a uznane za dopuszczalne przez orzecznictwo wewnętrzne sądów i Trybunał Konstytucyjny oraz przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jako wynik porównania polskich rozwiązań normatywnych z prawem Unii Europejskiej znajduje aprobatę również w rozpoznawanej sprawie. W tej kwestii powód powołał w odpowiedzi na skargę kasacyjną liczne przykłady idącego również w tym kierunku najnowszego orzecznictwa sądów apelacyjnych. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że nie ma potrzeby w obecnej sytuacji kierowania kolejnego zapytania do Trybunału Konstytucyjnego i domaganie się tego przez skarżącego nie jest zasadne.

Do rozważenia pozostaje, czy wystarczy do zasądzenia podwójnego stosownego wynagrodzenia dowiedzenie przesłanki bezprawności sprawcy szkody, czy też potrzebna jest jego wina, której bezprawność jest koniecznym elementem. Opowiadając się za przesłanką bezprawności jako wystarczającą do przyjęcia odpowiedzialności sprawcy naruszenia majątkowych praw autorskich w ramach podwójnego odpowiedniego wynagrodzenia na gruncie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut., Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 lutego 2017 r., sygn. akt I CSK 100/16 stwierdził, że wskazany przepis nie wprowadza niedopuszczalnego odszkodowania o charakterze karnym ani nie narusza ogólnych zasad odpowiedzialności odszkodowawczej, gdyż w wypadku odszkodowania ryczałtowego nie jest możliwe proporcjonalne uwzględnienie wysokości rzeczywistej szkody. Z kolei, w myśl art. 361 § 2 k.c. możliwe jest odstępstwo od ogólnych zasad wynagradzania szkody i takim odstępstwem jest powołany przepis pr. aut. Można się zastanawiać, czy w okrojonej treści - art. 79 ust. 1 pkt 3 lit a i b pr. aut. oraz konstrukcja tego przepisu nie skłania ku przesłance winy (umyślnej lub nieumyślnej) sprawcy szkody, od którego wymaga się dwukrotności stosownego wynagrodzenia, jednak problem ten nie wymaga rozstrzygnięcia w rozpoznawanej sprawie. Z ustaleń wynika, że po stronie pozwanego jest wina i to umyślna, więc nawet zaostrożona interpretacja powołanego przepisu odpowiada wyrokowi zasądzającemu należne kwoty.

Odnosząc się do zarzutu niezastosowania wobec roszczeń kierowanych do pozwanego konstrukcji nadużycia prawa (art. 5 k.c.) należy podnieść, że konstrukcja ta mogła być w rozpoznawanej sprawie brana pod uwagę (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2003 r., V CKN 311/01, OSNC 2004, nr 9, poz. 144), ale której przesłanek możliwego zastosowania nie stwierdzono, nie podlegała także badaniu w postępowaniu wznowieniowym, w wyroku wydanym w wyniku wznowienia postępowania, a zatem i w zakresie, który mógł być objęty skargą kasacyjną. Co do zarzutu odnoszącego się do orzeczenia o restytucji świadczeń (art. 415 k.p.c.) wskazać należy, że orzeczenie to dotyczy należności głównej i odsetek, o kosztach procesu rozstrzyga się w wyroku orzekającym o zwrocie świadczenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 1968 r., I PR 441/67, OSNC 1968, nr 11, poz. 192), nie jest to przedmiotem skargi kasacyjnej.

Mając to na uwadze należało na podstawie art. 398¹⁴ oddalić skargę kasacyjną, rozstrzygając o kosztach postępowania na podstawie art. 98 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

kc

jw